

Georgij Kizevalter

Hajnali szürkület

Egy ismerősöm mesélte ezt a különös, de valóban megtörtént esetet. Az illető sokáig élt külföldön, viszonylag sikeresen, de – maga előtt is titkolva – kínlódott a távollét miatt és az idegen nyelvi világ szorításában. Nem hagyhatjuk említés nélkül ugyanakkor, hogy ez a körülmény semmi módon nem befolyásolta az itt leírandó eseményeket, s a külföldi tartózkodás csupán hozzásegítette, hogy nyugodtan elemezhesse leélt életét, és számba vehesse befejezetlen dolgait a valahai lezárás előérzetében.

Mihail Vasziljevics Fedoszejev általában egyugyanazon időben ébredt, derűsen, olykor ébresztőóra nélkül. A csengő megszólalása előtt egy-két perccel, csukott szemmel a gondolataiba merült, mi mindent kell aznap megcsinálnia, milyen sorrendben, hova kell telefonálnia, kit kell felköszöntenie a születésnapja alkalmából, mit kell vennie másnapra. Ez a spontán „termelési értekezlet” persze nem sokáig tartott, mert pillanatokon belül megszólalt az átkozott ébresztőóra, muszáj volt felkelni, és nekilátni a szovjet rádió által annak idején hön szeretett „vízi procedúráknak”.

Mihail Vasziljevics egy idő óta, ugyancsak meglehetősen rendszerességgel, nagyon korán felébredt, úgy fél hat és fél hét közt, érthetetlen okból, mintha valaki megbökné a vállát. Arra hamar rájött, hogy nem a természetes szükség keltette – hisz az ébredés után még jó tíz percig forgolódott az ágyban, mielőtt a vécére indult volna –, hanem valami más, lehetett akár valami földöntúli, természetfeletti indíttatás is. Az évek során egyre inkább hajlott afelé a magyarázat felé, hogy épp ekkor, azaz reggel hat körül született meg 1954 egy szeptemberi vasárnapján a Bolsaja Kaluzsszkaja téri 1-es számú városi klinikán, de édesanyja az időpontra nem emlékezett pontosan, csak arra, hogy reggeltájt, mert a szülés után elvesztette az eszméletét a medencecsontok sérülésétől, a szülésznő meg eközben az újszülöttet merítgette hol forró, hol hideg vízbe, hogy végre felsírjon és lélegezni kezdjen. Anyja, a szülésznő szavaira hagyatkozva, állította, hogy születését nem úszta meg klinikai halál nélkül, a szülést levezető doktornő viszont mégiscsak gyorsan visszahozta az életbe, s aztán minden folyt a sors rendelése szerint.

Akárhogy volt is, ő mindenesetre mostanában mindig ebben az időpontban ébredt, akkor is, ha kint még teljesen sötét volt, és aztán még hosszan mocorgott, fejét csukott szemmel a párnába fúrva, hogy újra elaludjon, miközben furcsa, szokatlan, de világos és összefüggő gondolatok támadtak a fejében, kép-, cikk- és könyvtervek és egyebek, csupa olyasmi, ami napközben eszébe se jutott volna. Amikor végre hét felé nagy nehezen sikerült visszaaludnia, már csak az ébresztőóra távoli, de gyorsan közeledő pittyegésére ébredt, immár mindenféle határozott gondolat nélkül, s csak nagy erőfeszítéssel, erősen koncentrálni tudott visszaemlékezni a legelső reggeli ötletekre és tervekre.

Egy idő után rájött, hogy ezek a „megvilágosodások” nyilvánvalóan

tervezhetetlenek, ha elfogadjuk, hogy a szándékolt cselekvéseket vagy a lélek, vagy az elme, vagy a kettő együtt irányítja. A való világba történő efféle hirtelen visszatérések viszont egyértelműen „káoszra” vallottak.

E váratlan ébredések után, önkéntelenül kinyújtózva a takaró alatt, a félálomban töltött első egy-két perc alatt olyan erős szívdobogást érzett, mintha százméteres síkfutás után lenne, holott eladdig békésen aludt. És mintha a lelke mindeközben valahol távol bolyongana, hogy aztán rohanást próbáljon visszatérni a testbe, amikor az agy és minden egyéb szerv is ébredezni kezd. Már-már fizikailag érzékelte, amint a lelke anyagtalan lepényhal gyanánt rácuppan a testére, s ettől a soktól ijedtében még hevesebben vert a szíve. De mert Mihail sosem esett pánikba, épp ellenkezőleg, igyekezett nyugodtan, egyenletesen lélegezni, a szívdobogása lassan lecsillapodott, visszatért a természetes ritmusába.

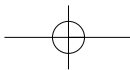
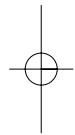
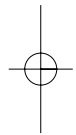
Igazából egy darabig eszébe sem jutott, hogy a lelkéről morfondírozzon, nem próbálta megérteni a szerkezetét, formáját, működési mechanizmusát és egyéb sajátosságait, mindazt, ami, mint iskoláskorunk óta tudjuk, a környező anyagi világot jellemzi. Amikor egy különös eset folytán rájött, hogy a lelke valóban létezik, kifejezetten az anyagi világ egy darabjaként kezdte kezelni, ami ott él, benne a testében, de képes ki is lépni belőle.

Mihail akkoriban a felelős beosztású hivatalnok rendezett életét élte, mindennap ugyanabban az időben indult munkába személygépkocsiján, hogy 45-50 perc múltán már a helyén ülve szálljon harcba a profitért. A reggeli rutin percre pontosan kiszámítva zajlott, úgyhogy semmi különleges esemény nem zavarta és nem zavarhatta meg. Többnyire éjszakai álmai is értelmetlenek, banálisak voltak.

Egy tavaszi kora reggelen azonban, jóval a megszokott ébredés előtt, különös álmot látott. Pontosabban akkor azt gondolta, hogy álmodik: álmában figyel hosszan egy párt, egy nőt és egy férfit, amint fekszenek mozdulatlanul egymás mellett az ágyon, körülöttük sűrű ködfelhő, titokzatos félhomály. Mihail hosszan szemlélte félálomban ezt az álmoképet, de egyszer csak végleg szertefoszlott, neki pedig fel kellett kelnie. Pucosba dugta a lábát, indult a fürdőszobába fogat mosni, zuhanyozni, aztán a konyhába reggelit csinálni, végezni mindent a napi rutin szerint...

Másnap, hajnaltájt megint megjelent álmában a széles ágy, ott feküdt rajta a zöldes-sárgás homályban ünnepélyes mozdulatlanlásba dermedve a titokzatos férfi és a nő. Mihail mintha felülről látta volna őket, kissé ferde szögben, mintha felettük lebegett volna az ágy felett egy helyben, nem is közeledett, nem is távolodott tőlük. Sokáig lebegett ott, minden érzést kikapcsolva. És egyszer csak megint vége szakadt az álomnak, vagy szertefoszlott, vagy másik váltotta fel, de hogy mi történt, arra nem emlékezett, amikor később felébredt már az ébresztőóra hangjára.

A látomásszerű álom bizonyos időközönként több mint egy héten rendszeresen visszatért. Mihail néhány „vetítés” után már észrevett olyan részleteket is, amelyek azelőtt elkerülték a figyelmét. Rájött például, hogy a titokzatos szürke vagy zöldes fény az – álmában az ágytól jobbra lévő – ablak felől jön, és lassan az ágyon fekvőket is döbbenetesen ismerősnek találta, bár nem tudta, kik is valójában. Minden „bemutatón”

egyre alaposabban vette szemügyre az arcokat, de a vonások csak nem élesedtek: továbbra is két ismeretlen volt előtte.

Szombaton a szokásos időben, korán reggel ébredt, a felesége még aludt. Meredten figyelte a szürkületbe burkolózó mennyezetet maga fölött. Az ágytól balra lévő íróasztal mögötti nagy ablakot sötét IKEA-függöny takarta el, de a réseken beszivárgott a tompa, kékes reggeli fény, amitől a vajszínű falak zöldes árnyalatra váltottak. A nyitott ablakon át távoli, monoton városi zaj hallatszott be: az elhaladó autók surrogása, a ház mellett megálló busz fékcsikorgása, türelmetlen autósok dudálása a kereszteződésnél...

A kinti monoton zaj és a benti tompa fény elálmosította, magától lera-gadt a szeme... A félig csukott szemhéjakon át a reggeli félhomályban elmosódtak tárgyak, de közben úgy érezte, mintha már látta volna őket valahol. Szótlanul, módszeresen kutatott az emlékezetében, de sikertelenül. A déjà vu érzés sokáig nem hagyta nyugton. Kétségbeesetten próbált visszaemlékezni, de elszenderedett, és egy óra múltán ébredt csak föl, amikor bejött a szomszéd szobából a gyereke, hogy foglalkozzanak vele.

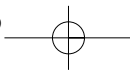
Másnap a már megszokott kora reggeli álmot után nyomban felébredt (legalábbis úgy hitte, hogy nyomban), és sokadjára, újra megpróbálta felidézni, mit látott álmában. Feszülten figyelte a mozdulatlanul fekvő két alakot, a szobát, a bútorok elhelyezését, és megint volt valami ismerős a pózban, ahogy ott fekszenek, meg a bútorokban. Nem attól volt ismerős, hogy már azelőtt is látta ezt az álmot, hanem mert amúgy is „ismeri” ezeket az embereket és ezeket a tárgyakat. Ismeri őket, kifürkészhetetlen módon, tudat alatt.

68

És ekkor rádöbbsent: a két ember – ő és a felesége, amint ott fekszenek az ágyukon, a hálószobájukban. Ezek szerint saját magát és a feleségét látta mindig, ahogyan ott alszanak, még hozzá különös módon, fentről, mintha a mennyezetről nézett volna le. Az arcvonások nem voltak élesek, de a bútor és a megvilágítás csillogóan felismerhetővé tette a képet.

A felfedezés sokkjából föleszmélve, Mihail megpróbálta összevetni az álmok és a valóság részleteit. Rájött, hogy ez nem is álmok voltak, legalábbis nem színtiszta álmok. A részletek összekapcsolásával és egymásra csúsztatásával különös, „többdimenziós” kép keletkezett, ilyesmi álomban nem létezik. Ő viszont voltaképpen egyszerre látta saját magát, amint a feleségével együtt fekszenek az ágyon, látta a szobát, fölöttük a mennyezetet, miközben tekintete fentről is, letről is pásztázta a látványt, a beeső fény pedig előbb jobbról, majd balról tűnt a szemébe. Eleinte épp ez akadályozta, hogy felismerje a szobát és az alakokat: a nézőpont és a megvilágítás megkettőződése. Mert ugyan ki gondolta volna magáról, hogy az ágy fölött, a mennyezet alatt lebegve lehet „megfigyelő”?

A reggeli képek további elemzésével arra a következtetésre jutott, hogy a mennyezet alatt szabadon lebegni csak a lelke képes, a lelke, amely miután éjszakára elhagyta a testét, nem távozott messzire, hanem a közelében őröködött. Afféle „kameraként” működve, küldte a „real time” képeket az agyba különös álmokképek formájában. A képkockákat többször újranézve Mihail azt is biztosra vette, hogy a lelke kissé látáshibás: nem lát mindent részleteiben, „képességet” se tud állítani, a fény és árnyék

játékát meg a színeket viszont pontosan közvetíti. Ezért történt olyan simán a nézőpontváltás, mintha a kamera egyszerűen csak elfordult volna 180 fokkal, majd lassan bekapcsolódott az „objektív” automata fókusz. De szeme vagy valamilyen belső látásra alkalmas, az emberi látás mechanizmusától ugyan különböző szerve mindenképpen kellett hogy legyen a léleknek.

Az emlékezete viszont megint csak nem volt valami fényes, nem hiába volt olyan nehéz felidézni az éjszakai álmokat. Ez nyilván azért volt fontos, hogy a lélek a lakhelyéül szolgáló test halála után elfeledhesse az előző életét, és felkészülhessen a következőre. De nem kizárható, hogy a lélek rendelkezett valamiféle „töredékes emlékezettel”, amelynek révén az emberek olyan álmokat láthatnak, amelyeknek eseményei nem velük, hanem a rokonaikkal vagy őseikkel, a való életből egyáltalán nem ismert személyekkel történnek.

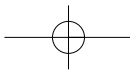
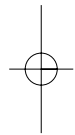
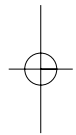
Egy idő után Mihailban már a lélek „képe” is összeállt. Azt ugyan nem tudta volna megmondani, miért épp olyan lett a kép, amilyen: zsákszerű, kocsonyás, áttetsző test, amely bármilyen alakot képes volt fölvenni. Nyilván, hogy könnyen beléphessen bármilyen emberi testbe, és kiléphessen belőle. És nyilván ezt legkönnyebben hastájékon tudta megtenni. „De miért csak emberi testbe léphetne be?” – gondolkodott el Mihail. – Egyáltalán, honnan tudja, melyik test az övé? Be tud-e lépni egy másik testbe, mondjuk éjszaka, amikor mindenki alszik, és a többi lélek is elhagyta egy időre a saját testét? Ha ezt nem teheti, akkor nyilván van valami feladata, missziója, amit az adott életidő alatt épp az adott testben kell teljesítenie. S ha ez így van, akkor a testi burok elpusztulása után valószínűleg egy afféle mennybéli lélekállomásra kell távoznia, hogy egy bizonyos „felejtési” idő után új testbe költözhessen, és új missziót teljesíthessen a földön... Azaz kell, hogy legyen egy főnöke, egy elöljárója... Mihail ezt a parancsnokot fénylő óriás sasként képzelte el (talán az évekkel azelőtt olvasott Castaneda hatására), máskor fehér tűzként (nyilván a Biblia alapján), de semmiképp se valami emberformájú öregként, aki egy szivárványszín fellegen üldögél – ugyancsak antropomorf angyalok és arkangyalok karéjában.

Így telt el egy hét. Mihail tovább töprengett a lelkéről, és néhányszor még volt módja önmagát látni kora reggelenként. De ez alatt az egy hét alatt a lélek nyilván rájött, hogy „leleplezték”: Mihail várta-várta, hogy majd éjszaka újra meglátja magát, de a lélek csak „süketen” hallgatott, mintha azt az utasítást kapta volna, hogy többé ne jelenjen meg.

P. S.

Egyszer egy télen, már Oroszországba való visszatérte után, Mihail megbetegedett. A felesége mustártapaszt akart adni neki, mint régen, de egyáltalán nem értett hozzá. Hideg vízzel akarta csinálni, aztán meg hosszan bizonygatta, hogy a szív „ott lent balról” van, és hogy „a szívre aztán végképp nem szabad a mustártapaszt rakni”. Végül szórakozottságában az egyik mustártapaszt rajta hagyta Mihail hátán, aki aztán csak forgolódott az ágyban, mire elérte, hogy a felesége bekenje valami krémmel a hátát. Ekkor fedezte fel a trikó alatt a viszketés okát.

Ezen a hajnalon Mihail az apjáról álmodott. Nincs ebben semmi szo-

katlan, mindannyian álmodunk olykor a szüleinkről vagy rokonainkról. De ez egészen különös álmom volt. Először is, Mihail olyan élesen és pontosan látta az apját, mintha ébren lenne, ami azelőtt sose fordult elő vele. Egy nagy előcsarnok lépcsőjénél „akadtak össze”, ahová mindenfelől özönlöttek az emberek, mintha valami kiállításra igyekeznének, de ennek nincs jelentősége. Az apja egy asszonnal érkezett, akit Mihail nem ismert fel, vagy nem tudta alaposabban megnézni; az asszony aztán elsodródott mellőlük a tömegben, vagy talán inkább szándékosan hagyta őket magukra. Az apja sötét felöltőt viselt, alatta valami gyapjúpulóver, a fején meg a kedvenc sötétkék barettje. Mihailnak feltűnt, hogy a felöltőjén a bal ujj kirojtosodott vagy elkoszlott, ami kissé zavarba ejtette, mivel az apja életében ilyesmit sose engedett volna meg magának. 60-65 évesnek látszott, jóval fiatalabbnak, mint amikor meghalt.

Az apja nem lepődött meg, amikor meglátta. Előbb hétköznapi apróságokról társalogtak, de hogy pontosan miről, Mihail sehogy se tudta felidézni, mert közben mentek fölfelé a lépcsőn, együtt a tömeggel, és ő nem hitt a fülének. De az biztos, hogy tisztán hallotta az apját, és a beszélgetés összefüggő volt.

A lépcsőház hatalmas ablakaiból nappali fény áradt be, mindent elég jól lehetett látni. Csakhamar megálltak, a többiekkel együtt. Mihail felnevetett örömeiben, hogy újra láthatja az apját és beszélhet vele. Az apja is elnevette magát. Az egész olyan volt, mint egy igazi, különös találkozás.

Később, a bejárat előtt váratlan dolog történt. Az apjához fordult, hogy kérdezzen tőle valamit, de az... eltűnt. Hiába kereste a tekintetével, nem találta, de a körülötte állók szóltak neki: „Ott van!” Apja egy pillanat alatt jó ötméternyire került tőle, és már egy ajtónál áll. Később újra nyomra vezett, egy szekrény árnyékába húzódott, mintha a fény elől akarna elrejtőzni. Mihail odament hozzá, és mesélni akart neki ezt-azt a család „földi” életéről, de rájött, hogy az apja úgyis nyilván tud mindent magától, így hirtelen inkább ezt kérdezte:

Mondd, van valami kapcsolat a világaink közt?

De még mennyire! – kiáltott fel apja derűs mosollyal. És a füléhez hajolt, mintha valami különleges dolgot akarna a tudomására hozni. De Mihail nem az ő hangját hallotta, hanem női és férfihangok foszlányai jutottak el hozzá, amiből csak annyit tudott kihámozni: „A tengerparton kihajolni tilos!” Ekkor hirtelen felébredt. Csak feküdt tovább, mint akit elvarázsoltak, és próbálta felidézni a váratlan találkozás minden részletét.

Moszkva, 2011–2013

Fordította **Kiss Ilona**

Georgij Kizevalter 1955-ben született Moszkvában. Képzőművész, fotográfus, esszéista; a hetvenes években induló moszkvai konceptualizmus meghatározó alakja. Az utóbbi években a művészet-emlékezet-dokumentáció határterületein dolgozik; *Új hagiográfia* című projektjének kiindulópontja a Kizevalter nagycsalád szétszóródása. A tragikusan tipikus 20. századi orosz-szovjet családtörténetben két magyar szál is feltűnik: az alkotó két apai nagynénjét két Szovjetunióba sodródott magyar vette feleségül: a kiváló festő, Vera Kizevalter Tóth Viktor festőművész felesége lett, Nyina Kizevalter pedig az író Lengyel József. Két jelentős kötetet publikált; novellisztikája képzőművészeti konceptualista kísérleteinek verbális fonákja.